

Kirmen Uribe

La vida anterior dels dofins

Traducció de Pau Joan Hernàndez

KIRMEN URIBE

La vida anterior dels dofins

Traducció del basc de Pau Joan Hernández

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Izurdeen aurreko bizitza*
© Kirmen Uribe, 2021
Publicat d'acord amb Pontas Literary & Film Agency

*Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor; la llei preveu
sancions per als infractors.*
*Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra, podeu sol·licitar permís
al Centro Español de Derechos Reprográficos,
a través del portal www.conlicencia.com
o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47.
Tots els drets reservats.*

*El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic
i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.*

Primera edició: març del 2022

© Editorial Planeta, s. a., 2022
Seix Barral, un segell editorial d'Editorial Planeta, s. a.

© de la traducció: Pau Joan Hernández, 2022

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: Realització Planeta

DIPÒSIT LEGAL: B. 3.654-2022
ISBN: 978-84-297-8019-2

TAULA

Llibre primer (2018-2019)	11
Llibre segon (2020)	197
Llibre tercer (2022)	301
<i>Agraïments</i>	309
«El llenguatge secret de les dones d'aigua»	311

Els dofins, en una vida anterior, eren persones. Així ho creien, si més no, els antics bascos. Aquells homes es van convertir en dofins després de ser amants de les dones d'aigua. Estimar les dones d'aigua implicava això, transfigurar-se, canviar completament de vida, deixar les coses terrestres i quotidianes i començar un nou període, amb un cos nou i dins el mar. Era el començament d'un viatge. Qui sap si per a ells era una odissea adversa o una aventura favorable, ningú no sap si eren més feliços o bé si patien per l'absència dels seus éssers estimats; però, un cop fet el pas, no podien tornar enrere, ja era impossible canviar de rumb.

Les dones d'aigua, segons em va explicar la Nora, tenien el seu propi llenguatge. Parlaven eusquera, naturalment, però també els agradava el joc d'inventar-se paraules. Com solen fer les criatures més espavilades, creaven des de zero noves llengües que ningú no fa servir, ja que el diccionari no recollia paraules que poguessin expressar la seva realitat amb prou precisió. Així, per exemple, el fet que algú s'enamorés d'elles, en el llenguatge propi de les dones d'aigua, es deia *izurda*, adofinar-se, que venia de l'eusquera *izurde*, dofí, i que volia dir que aquell home o

aquella dona es convertien en els seus amants i també en dofins, per fer realitat els seus capricis més secrets. I això era una benedicció o una maledicció, segons els casos.

Si he recordat aquesta llegenda sobre els dofins, és perquè als migrants també ens canvia la vida en el moment que traquem la frontera. Potser els nostres somnis han estat tan irrealistes i alhora tan fàcils d'imaginar com aquelles dones d'aigua. El que trobarem, no serà mai el que havíem esperat. Serà millor o pitjor, però sempre alguna cosa més del que esperàvem.

Canvia també el lloc d'origen, o, més ben dit, la percepció que els migrants en tenim. Un cop fora de la vida del país natal, fora del nostre temps, allò que hem deixat enrere adquireix un altre aspecte, canvia irreversiblement. Deixa de ser un dietari per convertir-se en una imatge, en una cosa sense matisos, una il·lusió, una ficció. Els migrants no sabem què ens oferirà el futur, però som conscients que el passat no tornarà a ser allò que un dia fou.

Hi ha paraules per explicar això?

En la llengua de les dones d'aigua, potser sí.

El curs del Danubi baixava carregat de trossos de gel aquell gener del 1920. Els blocs que arrossegava el riu es dividien als tallamars del Pont de les Cadenes de Budapest. A l'alba, abans que la primera llum del sol revelés el blanc del gel, un petit vapor va sortir de Budapest en direcció a Viena, riu amunt, seguint les senderes sinuoses que s'obrien entre les panes de glaç.

A bord, a sota d'unes veles, hi viatjava una dona.

El vapor transportava d'amagat una de les pensadores més importants de l'època, una de les primeres dones am-

baixadores que hi va haver al món, la coneguda oradora i activista Rosika Schwimmer. Aquella intel·lectual en la penombra va parlar a favor del vot femení quan era jove, molt jove, a l'elegant edifici del parlament a la vora del Danubi, i el seu pinçanàs es va fer popular als diaris de tot l'imperi austrohongarès. Va ser a Londres dirigint la lliga internacional de dones, va organitzar el moviment per aturar la Primera Guerra Mundial, i ara, aquella dona brillant i enèrgica, potser vençuda, viatjava amagada entre veles camí de l'exili.

La República d'Hongria havia tingut una vida ben curta. Schwimmer només va passar cinc mesos a l'ambaixada hongaresa a Suïssa. Els comunistes de Bela Kun van prendre el poder, i després va venir l'almirall Horthy, d'extrema dreta. Del terror roig es va passar al terror blanc. I Schwimmer era sospitosa tant per als uns com per als altres: per als comunistes dogmàtics era burgesa, i per als feixistes exaltats, una jueva que calia perseguir.

No podia fer altra cosa que fugir.

Des de Viena, va emprendre el camí cap als Estats Units, fugint de la inestable Europa i amb l'esperança d'arribar a assolir, a l'altra banda de l'Atlàntic, el relleu i el suport merescuts.

Nou anys després de la seva arribada a Amèrica, el 24 de maig de 1929, Rosika Schwimmer reivindicava el seu dret a la ciutadania davant del Tribunal Suprem dels Estats Units, que havia de decidir sobre la seva demanda: *Schwimmer versus United States*. El cas havia anat passant per diferents tribunals fins que havia arribat al més alt. Fins aleshores, s'hi havien pronunciat un total de tretze jutges, set en contra i sis a favor.

—Sincerament —va continuar el magistrat—, estic convençut que aquest país no enviarà mai dones a lluitar en una guerra. Encara no tenim regiments d'amazones.

—I espero que mai no en tinguin —va replicar Rosika Schimmer.

—Però potser n'haurem d'enviar al front com a infermeres perquè tinguin cura dels nostres soldats. Acceptaria que el govern dels Estats Units la fes anar en missions com aquesta?

—Estic disposada a fer tot el que se li demani a una dona dels Estats Units, però no a lluitar.

—Bé, les nostres dones no lluiten. No esperem de vostè que dugui un fusell a l'espatlla.

—Estic disposada a complir totes les lleis que el govern americà imposi als seus ciutadans.

—Està disposada a fer tot allò que se li demani a una dona americana? Em refereixo a una ciutadana exemplar dels Estats Units, a una esposa d'aquest país.

—Sí, ho estic. No crec que això pugui estar en contraposició amb els meus principis. Vull dir, que tan sols no comparteixo això de la lluita. Si les americanes estiguessin obligades a fer-ho, jo no ho faria.

—És vostè una pacifista convençuda, doncs?

—Sí.

—I fins a on arriba el seu convenciment? Només es refereix a vostè mateixa?

—Efectivament.

—Renuncia a utilitzar la violència?

—Això mateix.

—O també condemna la lluita per part del govern?

—El que jo sostinc és que no accepto que un govern m'obligui a anar a la guerra.

—Vol dir lluitar cos a cos?
—Sí, físicament.
—I dur una arma?
—Sí, això tampoc.
—No va més enllà?
—No.
—Bé, la veritat és que ningú no vol la guerra, és clar.
—És clar.
—Però molts de nosaltres, si la guerra arribés i el nostre país estigués en perill, donaríem un cop de mà.
—N'estic segura.
—I estaríem disposats a lluitar fins al final.
—Sí.
—I està disposada a fer-ho?
—Em temo, senyor, que no he entès el sentit de la pregunta. Ho sento.
—Volia dir que mai no agafarà les armes per defensar el nostre país.
—Això mateix.
—I, és clar, se sent emparada per la llei perquè mai no arribarà, m'atreviria a dir, el dia que les dones dels Estats Units s'hagin d'allistar a l'exèrcit.
—Bé, jo només dic que no estic disposada a agafar les armes. Estic disposada a seguir la llei i a fer tot allò que la llei prescriu als ciutadans americans. Estic completament preparada. Per això mantinc que puc jurar lleialtat a aquest país, perquè, al meu entendre, i també segons la meva advocada, tot allò a què la llei m'obliga ho puc fer. Si les dones americanes no van a la guerra, ningú no em pot exigir que jo hi vagi.
—La seva advocada no pot mirar dins el seu cor. Vostè és l'única que pot respondre aquestes preguntes.

—Tinc el cor ben obert perquè no hi ha res a amagar. Tal com he contestat abans, com que pel fet de ser dona no he d'agafar una arma, no hi ha cap problema en què sigui estatunidenca.

—Aleshores, això de no voler lluitar amb les armes és una qüestió absolutament personal.

—Sí.

—I només la incumbeix a vostè?

—Sí, només parlo de mi.

—Li és igual si altres dones lluiten?

—No em fa res, perquè em sembla una decisió personal, una qüestió de consciència. Si les dones volen anar a la guerra, és cosa seva.

—I està disposada a fer propaganda de les seves conviccions entre altres dones?

—Quina propaganda, si em permet preguntar-ho?

—Doncs això, a difondre que és pacifista i que no lluitarà mai pel seu país.

—No és res que tingui intenció d'amagar.

—Quina és la seva professió?

—Soc escriptora i conferenciant.

—I en els seus escrits i conferències aborda el tema de la guerra i del pacifisme?

—Si m'ho demanen...

—Vostè sap que els Estats Units tenen molt per oferir-li.

—Ho sé.

—Quan donem la ciutadania a persones provinents d'altres països, els donem molt més que un document.

—I tant.

—Per això, esperem que aquests nous ciutadans es comportin de la mateixa manera amb nosaltres, ho dic per

respecte als altres. No estic en contra que la gent escrigui el que vulgui. De fet, alguns ciutadans dels Estats Units ja estan denunciant que hi ha la possibilitat que esclati una altra guerra. Estan en contra de la guerra. Tenim molts pacifistes en aquest país, però, quan arriba el moment i se'ls crida perquè es comprometin, deixen de banda les seves opinions, les seves paraules escrites, i s'aboquen a defensar el seu país. Vostè no pot ser estatunidenca a mitges. S'hi ha de ser amb totes les conseqüències, perquè viurà aquí i sota aquesta bandera. Tindrà drets, però també obligacions.

—Ho comprenc, senyor. No faig res més que repetir el que ja li he dit: estic disposada a fer tot allò que se'ls demani a les dones nord-americanes, i actualment no les envien a lluitar.

El jutge va prendre la paraula.

—Digui'm, senyora Schwimmer, si la cridessin per a una feina que les dones fan millor que els homes, posem per cas com a infermera, i si fos enmig d'una guerra, cosa que esperem que mai no succeeixi, i veiés algú, sigui qui sigui, que s'acosta a la caserna amb una pistola a la mà amb la intenció de disparar a un soldat del nostre país, i vostè tingués una arma a la mà, mataria?

—No, no mataria.

—Es denega la sol·licitud.

Vaig ficar la informació del cas de Rosika Schwimmer a la caixa número 68 i vaig tornar-la a l'arxiver, que m'havia deixat també els guants blancs i el llapis per fer la consulta. A la secció «manuscrits i arxius (i llibres rars)», els bolígrafs estan prohibits. Vaig sortir de l'habitació i vaig entrar a la Rose Main Reading Room. La sala, sense columnes, és

immensa, hi ha un gran passadís central, els escriptoris als costats en fileres, i, a mà dreta, a les parets, prestatgeries, i grans vidrieres per damunt. Des d'allà, es veu el blau del cel i els extrems superiors dels alts edificis de Nova York. La llum que hi entra embelleix encara més la nau, com si fos una catedral. El terra és de marbre amb sostres estucats. El més curiós és que l'estructura d'aquest palau de la cultura se sustenta sobre les prestatgeries de sis pisos d'acer Carnegie que té a sota. A la sala no hi ha columnes, i són les prestatgeries dels llibres les que suporten i resisteixen tota la solemnitat de la pedra.

Vaig baixar l'escalinata de marbre blanc i vaig anar cap al parc Bryant, que és just al darrere de la biblioteca. Havia quedat amb la Nora en una de les taules que hi ha als peus de l'estàtua de Gertrude Stein. Al cor de la tardor, tèbia encara, les fulles seques dels arbres es bellugaven amb el vent fent senyals, com si fossin espelmes que no volien apagar-se. Hi havia parelles que jugaven als escacs a diferents racons, i gent gran a la petanca.

Tot al meu voltant em semblava irreal, tenint com tenia encara la ment concentrada en els papers de Schwimmer. Capficat, vaig fer el recorregut mirant a terra. Poca gent sap que sota els arbres i la gespa del parc Bryant es guarden tres milions de llibres. Allà hi ha el dipòsit principal de la biblioteca. A la primavera, les flors creixen damunt els llibres.

L'advocada de Schwimmer, la senyora Olive H. Rabe, va suplicar:

—Permeti'm que li matisi la resposta de la senyora Schwimmer. És evident que ella no volia de cap manera negar la gravetat d'un possible assassinat d'un soldat dels

Estats Units, sinó que només volia posar de manifest que és contrària a matar ningú.

—Efectivament —va fer la Rosika.

—Li he plantejat una situació que es podria donar en qualsevol guerra i li he fet una pregunta molt concreta: què hauria fet ella per salvar la vida d'un militar dels Estats Units, m'és igual si fos general o soldat, si hauria estat disposada a matar l'enemic, i ella m'ha respost que no.

—Puc interrogar la senyora Schwimmer?

—Endavant.

—Parlant de la mateixa situació que li planteja el jutge, avisaria el soldat?

—És clar.

—Perquè es defensés.

—I no només això. També intentaria prendre la pistola a l'agressor.

—Atacant-lo?

—Sí, ho faria.

—Posant en perill la seva vida?

—Posant en perill la meva vida.

—Doncs la meva pregunta era sobre això mateix. Defensaria vostè la vida d'un soldat americà? —va intervenir el jutge.

—Sí.

—I si tingués una arma a la mà?

—Què?

—Dispararia?

—No.

—Aleshores, la meva opinió no ha canviat.

L'advocada va mirar Schwimmer fixament.

—I si l'atacant li estigués apuntant a vostè amb una pistola, li dispararia per defensar-se?

—No, no dispararia. De cap de les maneres.

—Senyora —va intervenir el jutge—, pot ser que no estigui d'acord amb la nostra visió de la nació, però la meva obligació és interpretar la llei tal com és. No hi ha res de personal en això.

—La qüestió, senyoria —va argumentar l'advocada Olive H. Rabe— és que no entenem per quin motiu s'ha d'obligar la meva clienta a agafar les armes en defensa dels Estats Units, quan ella no està en condicions d'agafar-les per motius de sexe i edat. I encara més, hi ha persones que, per motius religiosos, es neguen a agafar les armes, com ara els quàquers que venen d'Irlanda. Amb ells, no acostuma a haver-hi problemes perquè adquireixin la ciutadania, però, pel que sembla, amb una pacifista, sí. Amb altres paraules, el que ens hem de preguntar aquí és si a una dona que ja ha fet els cinquanta anys se li nega la ciutadania per les seves opinions sobre el pacifisme.

De sobte, el jutge va donar per acabada la vista.

—Al final no va aconseguir la ciutadania? —em va preguntar la Nora. Sempre volia saber què havia descobert durant el dia.

—No, no l'hi van donar. L'època posterior a la Primera Guerra Mundial, els anys vint, als Estats Units, va ser molt nacionalista, totalment retrògrada i paranoica. Persones com Schwimmer no eren vistes amb bons ulls, les consideraven comunistes.

—Vaja! I els comunistes, a Hongria, la volien matar. Per a uns no ho era prou i per als altres, massa.

—Efectivament. Era una bogeria. Amb tot i això, a la sentència del Suprem hi va haver un vot particular en con-

tra, el del jutge Holmes. Al seu entendre, no hi havia cap motiu per no acceptar la sol·licitud de Schwimmer. I l'argumentació d'aquest jutge és realment bonica: afirma que «se li està negant la ciutadania a una persona que realment la mereixia, a una dona que, a més, encarnava els valors nord-americans, una persona més intel·ligent del normal, una intel·lectual lliure i optimista», segons les seves pròpies paraules.

—Potser precisament per això no l'hi van donar. Si, com dius, era una dona feminista, pacifista, jueva, i a més no se li coneixia ni marit ni promès...

—Així i tot, la van deixar viure als Estats Units. Sense papers, això sí. Però el fet de denegar-li la ciutadania va condicionar la seva vida uns anys després.

—Bé.

—Com que bé? —li vaig preguntar, sorprès.

La Nora va mirar cap a una altra banda.

—No te n'has adonat? —em va dir.

—Adonar-me de què?

—A la taula del costat hi havia una noia que escrivia amb el portàtil. S'ha acabat el cafè, s'ha aixecat i el seu lloc l'ha ocupat un noi. En el mateix moment de seure, el noi s'ha trobat un sobre, sembla que la noia se l'havia descuidat. Ha sortit corrent darrere seu. Han parlat una estona. El noi li allargava la mà amb el sobre, però ella no el volia, com si no fos seu. El noi s'ha posat vermell. Han fet un pas enrere i s'han acomiadat. Ell ha tornat a seure a la taula, somrient. Ha estat mirant pensatiu el sobre, que tenia a les mans. Amb els ulls tancats, ha remenat el cap a banda i banda. I s'ha guardat el sobre, sense obrir-lo, a la butxaca de la motxilla.

—No ho entenc.

—Sembla mentida que siguis escriptor. Era una carta per al noi!

La Nora somreia. I veient-la així, alegre, rient-se de mi, amb la seva mirada clara, amb la seva bellesa única, vaig pensar en com va signar el primer missatge de mòbil que va enviar-me quan ens vam conèixer: dona d'aigua.